

2. Вовк О. І. Засновник Харківського університету В. Н. Каразін в іконографії (до 240-річчя з дня народження). *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії*. Харків, 2013. Вип. 16. С. 178–186.
3. Вовк О. І. Постать Василя Каразіна в історіографії / наук. ред. С. М. Куделко. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 328 с.
4. Вовк О. І., Куделко С. М. В. Н. Каразін. Діалоги у часі й просторі: дослідження і матеріали / наук. ред. С. І. Посохов. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 272 с.
5. Косенкова В. Григорію Сковороді в Харькове установят меморіальную доску. *Харьковские известия. Информационно-аналитический портал*. 2018. 1 июня. URL: <http://izvestia.kharkov.ua/on-line/20/1270624.html> (дата обращения: 25.03.2021).
6. Круглий стіл «Василь Назарович Каразін – вчений-енциклопедист». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=OgpEXquxvZ8> (дата звернення: 25.03.2021).
7. Про встановлення іменних стипендій облдержадміністрації в області науки: Розпорядження Харківської обласної державної адміністрації від 24.07.2000 р. № 703. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/XA000080?an=108> (дата звернення: 25.03.2021).
8. Романовський В. Пам'ятник в Харкові та дискусії довкола нього. *Харьковский исторический альманах*. Харьков, 2004. Осень–зима. С. 20–31.
9. Сегеда С. Український пантеон. Київ: Балтія-друк, 2013. 184 с.
10. Харківський університет в образотворчому мистецтві: альбом / за заг. ред. В. С. Бакірова; наук. ред. С. І. Посохов; уклад. М. І. Боброва та ін. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. 148 с.
11. Elwell D. Man-Made Gemstones. New York; Chichester; Brisbane; Toronto: Halsted Press, 1979. 190 p.
12. O'Meara P. «The Opinion of One Ukrainian Landowner»: V. N. Karazin, Alexander I, and Changing Russia. *Word and Image in Russian History. Essays in Honor of Gary Marker*. Boston: Academic Studies Press, 2015. P. 315–335.

**Корчевий Микола**

**Донецький національний університет імені Василя Стуса**

## СУПРЕМАТИЗМ КАЗИМИРА МАЛЕВИЧА

**Анотація.** Стаття присвячена зародженню супрематизму як одного із напрямів авангардного мистецтва першої третини ХХ ст. Простежено процес його виникнення, визначено характерні риси.

**Ключові слова:** супрематизм, образотворче мистецтво, Казимир Малевич.

**Abstract.** The article is devoted to the emergence of Suprematism as one of the directions of avant-garde art of the first third of the twentieth century. The process of its occurrence is traced, characteristic features are defined.

**Keywords:** *suprematism, fine arts, Kazimir Malevich.*

Кінець XIX – початок XX ст. був важливим етапом у пошуку нових прийомів та засобів образотворчого мистецтва. Домінуюче до цього часу мистецтво реалізму поступово втрачало притаманні йому раніше глибину відображення реального життя, розпилювалися його естетичні ідеали [1, с.155]. Результатом мистецьких пошуків став розвиток авангардного живопису, різноманітних його напрямів та течій. Одним із них був супрематизм, засновником якого є один із провідних авангардистів не лише українського, а й світового мистецтва Казимир Малевич.

Метою наукової розвідки є вивчення процесу зародження супрематизму та визначення його характерних рис.

З текстів самого Казимира Севериновича можна зробити висновок, що його шлях до супрематизму був тривалим. На початковому етапі він працював у стилі кубізму, який поступово у його творчості трансформувався в кубофутуризм. Для останнього було характерне втілення через геометричні, об'ємні форми рухомого, ритмічного світу. Зокрема у такому авангардному стилі була виконана його картина «Кубофутуристична композиція», 1912 р.

У наступних роботах митець відходить від пластики кубофутуризму. Мистецтвознавці вважають, що перехідний етап, пошук нових ідей і засобів до творчого вираження проявилися у картинах «Портрет Ключа» (1913 р.), «Авіатор» (1914 р.), «Англєць у Москві» (1914 р.). У цих роботах автор вдається до безпредметності, використовує площини, прямокутники [2, с.143].

Поступово саме ці риси стануть визначальними у творчості К. Малевича та визначать супрематизм як напрям. Митець усвідомлював значення свого творчого перелому і почав розробляти теорію додаткового елемента живопису, що буде виводити супрематизм з кубізму. Для нього це було вкрай важливим. К. Малевич надав цьому перелому наукового характеру.

Появу супрематизму пов'язують із Першим всеросійським з'їздом футуристів 1913 р. в Петербурзі. На цьому заході відбулася вистава футуристичної опери М. Матюшина «Перемога над сонцем». Серед декорацій постанови був показаний перший «Чорний квадрат», що закривав собою сонце.

Робота у театрі дала поштовх до подальших пошуків у цьому напрямі. За визначенням мистецтвознавців «розкріпостила» К. Малевича у його мистецтві [6, с. 5].

Утвердження супрематизму як мистецького напрямку відбулося вже у 1915 р. під час виставки авангардного живопису «Нуль, десять» в Петрограді. Її назва мала символічний характер і означала повну відмову, тобто «нуль», від предметних форм на представлених картинах. Друга частина назви визначала кількість авторів робіт. Для цієї виставки К. Малевич підготував 39 картин, виконаних у новому для того часу напрямі супрематизму. Серед них були «Чорний хрест», «Чорне коло», «Червоний квадрат». Символом виставки став «Чорний квадрат» К. Малевича. Місцем

для розміщення картини було обрано кут під стелею, куди зазвичай вішають ікони. За рахунок такого прийому митець намагався продемонструвати зародження нового художнього стилю, певною мірою нової «мистецької» релігії. За задумом автора новоутворена течія повинна була стати частиною розвитку світового мистецтва.

«Чорний квадрат» фактично став маніфестом нового напрямку. Картина мала глибокий сенс, який до цього часу не залишає байдужим. Все, що можна було зробити яскравим і грандіозним з усіма кольорами формами, – все зведено до нуля. При всій своїй візуальній лаконічності «Чорний квадрат» залишається, мабуть, найбільш ємним втіленням ідей супрематизму.

Прагнучи відобразити динамічність і гармонію навколишнього світу, К. Малевич створював свої композиції, комбінуючи різнокольорові геометричні фігури. Даючи змогу кольором і формою домінувати над іншими характеристиками живопису, художник прагнув показати, що творчі сили людини і природи можуть бути рівні. Квадрат (точніше, збалансовано асиметричний прямокутник), на думку К. Малевича, – це ідеальне відбиття балансу, його вищий прояв. Квадрат не наслідує чогось конкретного у живописі, а узагальнює мистецтво як колір та форму [4]

Саме значення назви авангардистського напрямку «супрематизм» походить від латинського «supremus» – найвищий. З назвою К. Малевич визначився не відразу. На це вказує той факт, що під роботою «Червоний квадрат» 1914 р. було написано: «Крестьянка. Супрэнатурализм». Очевидно, що споглядаючи протоназву свого дітища, митець намагався знайти термін, який би міг визначити всю сутність, незримість та надприродність нового напрямку, який би розкривав його значимість у новому живописі [2, с. 146].

До виставки К. Малевич підготував брошуру «Від кубізму до супрематизму», яка фактично стала теоретичним обґрунтуванням напрямку. Митець критикував попереднє мистецтво за його залежність від форми. Він наголошував: «весь бувший та сучасний живопис до супрематизму – скульптура, слово, музика – були закріпачені формою натури і чекають свого звільнення, щоб говорити своєю власною мовою і не залежати від розуму, сенсу, логіки, філософії, психології, різних законів причинності і технічних змін життя» [3, с. 96]. Фактично в цій публікації визначалася одна із основних засад супрематизму – звільнення від форми.

К. Малевич вважав, що краса може бути безпредметною. Вона повинна передусім презентувати відчуття і ставлення до відображеного предмета, а не просто відображати предмет у візуальному плані, як це було властиве класичному мистецтву.

Поява супрематизму викликала великий резонс у мистецьких колах та неоднозначність його оцінки. У 1916 р. К. Малевич створив творче об'єднання «Супремус», яке об'єднало прихильників та послідовників напрямку. До його складу увійшли Н. Давидова, О. Архипенко, М. Меньков, О. Розанова.

Отже, супрематизм передбачає відмову від зображення оболонок предметів на користь найпростіших форм – основи світобудови. На полотнах

К. Малевича, замість звичних пейзажів і людей, з'явилися кольорові квадрати, кола і прямокутники на білому тлі. Ці фігури служать прототипом всіх форм, існуючих в реальному світі. Комбінації геометричних фігур різних розмірів і кольорів, створені Казимиром Севериновичем, утворюють врівноважені супрематичні композиції, ніби пронизані внутрішнім рухом [6].

Супрематизм до сьогодні залишається одним із визначних напрямів авангардного мистецтва, який вирізняється своєю мистецькою унікальністю та неперсичністю, що й визначає його визначне місце у світовому мистецтві.

### Джерела та література

1. Жаборюк А. А. Український живопис останньої третини ХІХ – початку ХХ ст. Київ, Одеса: Либідь, 1990. 312 с.
2. Малевич К. С. Художник и теоретик. Авторы статей: Е. Н. Петрова, Й. М. Йоустен, И. А. Вакар, Ш. Дуглас, Е. Ф. Ковтун, Д. В. Сарабьянов, И. Н. Карасик, Г. Л. Демосфенова. Москва: Советский художник, 1990. 240 с.
3. Малевич К. С. От кубизма к супрематизму. *Казимир Северинович Малевич. Статьи, манифесты и другие работы 1913–1929*. Т. 1. Москва: Гилея, 1995. 393 с.
4. Малевич К. С. Чёрный квадрат / сост., коммент. А. Шатских. Санкт-Петербург: Азбука, 2001. 576 с.
5. Скляренко Г. *Малевич в Україні: кінець 1920-х – початок 1930-х років. Студії мистецтвознавчі*. 2015. Число 2. С. 47–66.
6. Шатских А. С. Казимир Малевич. Москва: Слово, 1996. 96 с.

**Моїсєєва Ірина**

*Донецький національний університет імені Василя Стуса*

### АКЦІОНІЗМ ЯК ФОРМА ПОЛІТИЧНОГО ПРОТЕСТУ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

**Анотація.** Робота присвячена дослідженню проблеми генези та розвитку політичного мистецького акціонізму. Аргументовано, що систему політичного акціонізму утворюють перформанс, гепенінг, арт-інсталяція, стрит-арт, флешмоб, боді-арт та ін. Розглянуто проблему політичної боротьби засобами мистецького акціонізму з авторитарними режимами.

**Ключові слова:** акціонізм, постмодернізм, перформанс, гепенінг, інсталяція, політичний флешмоб.

**Abstract.** The work is devoted to the study of the problems of the genesis and development of political artistic actionism. It is argued that the system of political actionism creates performance, happening, art installation, street art, flash mob, body art, etc. The problem of political struggle by means of artistic actionism with authoritarian regimes is considered.

**Keywords:** actionism, postmodernism, performance, happening, installation, political flashmob.